

Bosgården

Omläggning av vasstak på norra ladugården 2013



Bosgården
Omläggning av vasstak på norra ladugården 2013
Gerum 14:2
Östra Gerums socken, Tidaholms kommun
Antikvarisk slutbesiktningsrapport
Ulf Larsson
Byggnadshistorisk rapport 2014:8

Bosgården

Gerum 14:2

Östra Gerums socken

Tidaholms kommun

Omläggning av vasstak på norra ladugården 2013

Antikvarisk slutbesiktningsrapport

Antikvarisk slutbesiktning av omläggning av vasstak på norra ladugården på Bosgården på fastigheten Gerum 14:2, Östra Gerums socken, Tidaholms kommun, Västergötland

Västergötlands museum har genom undertecknad besiktigat utfört arbete på rubricerade fastighet den 11 september 2013. Närvarande vid besiktningen var även Ann-Katrin Larsson från Länsstyrelsen Västra Götalands län, vasstakstäckare Nils-Anders Nilsson från Ni & Wi Timmer och Tak samt Jonas Ringqvist, ägare av fastigheten.

Objekt

Norra ladugården på Bosgården på fastigheten Gerum 14:2, Östra Gerums socken, Tidaholms kommun, Västergötland.

Beskrivning och byggnadshistoria

Bosgården ligger i den sydvästra delen av Östra Gerums socken. Gårdsnamnet stavas ibland Bossgården och dessutom förekommer namnet Arvagården. Östra Gerum ligger inom Falbygdens kambrosiluumråde och domineras av ett öppet odlingslandskap mellan Gerumsberget i nordväst och Gisseberget i sydost. Östra Gerums by ligger längs landsvägen mellan Skörstorp och Dimbo, och utmärkande för byns bebyggelsemönster är karaktären av radby med en förtätning vid den gamla byplatsen strax norr om kyrkan. Vid enskiftet år 1818 och laga skifte år 1844 glesades byn ut och fick sitt nuvarande utseende. Vid enskiftet flyttades Bosgården från det gamla gårdsläget i byn till sin nuvarande plats väster om landsvägen mot Skörstorp i byns sydvästra del, och av äldre kartmaterial att döma kan manbyggnaden och delar av de två ladugårdslängorna vara från denna tid.

Bosgården har en götisk uppbyggnad med tydlig avgränsning mellan man- och fägård. Från landsvägen nås gården via en smal grusväg med grässträng i mitten som leder fram till en plan mellan de båda ladugårdarna. Planen mellan ladugårdarna är huvudsakligen gräsbevuxen, men delar är även täckta med kalkstenshällar, delvis övertorvade. Mangården avgränsas från fägården genom ett rödfärgat spjälstaket. Utöver spjälstaketet mot fägården, avgränsas mangården mot omgivningen genom stenmurar.

Mangårdens bebyggelse utgörs av manbyggnad, två flygelbyggnader och en jordkällare. Manbyggnaden, enligt uppgift i "Sveriges Bebyggelse" och "Svenska gods och gårdar" uppförd under 1800-talets förra hälft, är en timrad och utvändigt panelklädd byggnad i 1 1/2 plan. Mangårdens södra flygelbyggnad utgörs av ett magasin, som torde vara uppfört under 1800-talets sista decennier. Den norra flygelbyggnaden på mangården utgörs av ett kombinerat bostads- och brygghus. Byggnaden är markerad på den ekonomiska kartan från 1877-82. Endast några få meter norr om manbyggnaden ligger gårdens jordkällare, med väggar av sten under ett tegeltäckt sadeltak. På ett gråstensblock inne i jordkällarens sydvästra vägg är året 1868 inristat.

Fägården utgörs av de två ladugårdslängorna, som hör till gårdens äldsta byggnader. I sina ursprungliga delar är det inte omöjligt att byggnaderna uppfördes i samband med att Bosgården flyttades vid enskiftet år 1818. Den södra ladugårdens nordvästra del är uppförd som fähus. Mot fähuset gränsar foderladan, följt av logen i ladugårdslängans mittparti. Resterande del av ladugårdslängan, d.v.s. den sydöstra delen, inrymmer sädeslada. Mot gårdsplanen är ett körhus med rester av en tröskvandring tillbyggt i vinkel mot sädesladan.

På fägårdens norra del ligger den norra ladugården. Den nordvästra delen av ladugården är uppförd som svinhus. Mot svinhuset gränsar stallet, sedan länge ombyggt till höns hus, följt av en körloge i ladugårdslängans mittparti. En betydande del av ladugårdslängan, den sydöstra delen av byggnaden, inrymmer lador. Båda ladugårdarna har under årens lopp byggt om och till, bl.a. genom förlängning, men uppvisar trots det en ålderdomlig karaktär, bl.a. representerat av de stråtäckta taken. Den södra ladugårdens stråtak utgörs sedan 2005 av halm, medan den norra ladugårdens tak täcks av vass, som på det norra takfallet ligger ovanpå äldre lager av halm.

Från gårdens centrala del leder stenmurar, som bildar ett färdrev, i riktning mot betes- och åkermarkerna i nordväst. Ungefär 50 meter från gårdens övriga bebyggelse ligger två ekonomibyggnader ingrävda i en sluttning och vänder sina huvudfasader mot markerna i nordväst; en smedja samt ett redskaps- och vagnsskjul. Troligen uppfördes de två byggnaderna i början av 1900-talet. En mer utförlig beskrivning av Bosgården finns i den dokumentation av gården som Västergötlands museum utförde 2005 - 2006 (Byggnadshistorisk rapport 2007:2).

Tidigare renoveringsarbeten

Norra ladugårdens vasstak lades senast om på 1970-talet. År 2005 mörnades nocken om.

Kulturhistorisk status

Bosgården är uppmärksammas som kulturhistoriskt värdefull i olika sammanhang. I inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Tidaholms kommun från 1989, beskrivs gården som en av de bäst bevarade gårdarna från skiftenas tid på Falbygden, och dess kulturhistoriska intresse bedöms vara stort. Gården har under senare år uppmärksammas i det landskapstäckande projektet "Agrar bebyggelse med särskilda kulturvärden i Västergötland", och Bosgården är en av de 95 gårdar som presenteras i rapporten "Gårdar i Västergötland - en bebyggelsehistorisk översikt" från 2004. Bosgården beskrivs som en förnämlig Falbygdsgård och en av landskapets främsta bevarade götiska gårdsanläggningar med ett rikligt och välbevarat byggnadsbestånd. Till gårdens kulturhistoriska kvaliteter sägs även höra att den är måttfullt utvecklad under 1900-talet och att gården har en stark förankring i det omgivande odlingslandskapet. Bosgården har bedömts vara av byggnadsminnesklass och Östra Gerum omfattas av riksintresseområde för kulturmiljövården, R 100, Kambrosilurområdet.

Aktuella åtgärder

Omläggning av norra ladugårdens vasstak med ny vass.

Beställare

Jonas Ringqvist, Östra Gerum, Bossgården, 522 92 Tidaholm

Arbetsbeskrivning

Nils-Anders Nilsson, Ni & Wi Timmer och Tak HB, Harbäckshult 362, 286 91 Örskelljunga

Skadebild

Vasstaket är hårt slitet, med synliga täckespröt på båda takfallen. Särskilt norra takfallet är hårt slitet, och där täcks delar av taket även av tjocka lager med mossor. Synliga täckespröt medför en snabbare förslitning av bindningen, varvid den kvarvarande vassen riskerar att glida av taket.

Utförda arbeten

Utförda åtgärder har omfattat rivning av gammal vass, mindre lagningar och kompletteringar i takkonstruktionen och vindskivorna, täckning av ladugårdens båda takfall med ny vass samt mörning av nocken med ny råghalm.

Vasstäckning har utförts med polsk vass, som bundits med rostfri ståltråd till täckespröt/bindkäppar av hassel och rönn (ca 50% av vardera träslaget). Till övervägande del har en cirkelformad krumnål, som laddas med ståltråd, använts. Vid det parti av taket som lades ovanpå det äldre halmlagret, utfördes arbetet emellertid med en mer traditionell nål genom nålbindning med s.k. bakstickare på insidan av taket. Befintliga pollträn har bevarats och återlagts. Enstaka pollträn har kompletterats med nya dymlingar av ene. Vindskivornas utseende har justerats genom att sekundärt påspikad bräda, troligen från 1970-talets omläggning, togs bort. S.k. ”Skateskräckor” vid gavelspetsarna, lika de som finns på södra ladugården, har tillverkats och monterats. Mörning har utförts med råghalm från Perstorps kommun i Skåne. På norra takfallet ersattes några räfter av nya av spräckt fur. Vid omläggningen av taket syntes det tydligt att ladugården är förlängd vid båda gavlarna, bl.a. genom att mer påkostat material använts i räfter (skalad gran istället för återanvänt virke och kluvna slakor).

På det norra takfallet har ett parti av äldre halmtäckning bevarats på en sträcka av ca fyra meter över körlogen. Det äldre halmlagret täckte hela det norra takfallet och konstaterades vara löst lagt och utan den ordning som kännetecknar ett bundet stråtak. Halmen var endast bunden i den översta och nedersta bindningen, och till bindning hade halmrep använts. Samma byggnadsskick konstaterades vid omläggning av den södra ladugårdens tak 2005.

Materialåtgång: 1790 vasskärvar, 880 löpmeter täckespröt av hassel och rönn, 1800 meter ståltråd, 200 kg råghalm till mörning.

Tidsåtgång: 240 timmar för rivning av gammal vass och täckning med ny vass, 20 timmar för mörning.

Avvikelse från arbetsbeskrivning

Täckespröt av hassel har kompletterats med käppar av rönn, vilket diskuterats med antikvarie och accepterats då det varit svårt att få tag på tillräcklig mängd hassel.

Kostnader

Renoveringen är kostnadsberäknad till 368000 kronor.

Bidrag från länsstyrelsen

Bidrag till förvaltning av kulturhistoriskt värdefulla kulturmiljöer: 90% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 250000 kronor. Beslut om bidrag från länsstyrelsen 2012-04-17.

Tillstånd

-

Antikvarisk medverkan

Ulf Larsson, Västergötlands museum, Skara

Entreprenör

Ni & Wi Timmer och Tak HB, Harbäckshult 362, 286 91 Örkelljunga

Arbetsledare

Nils-Anders Nilsson, Ni & Wi Timmer och Tak HB, Örkelljunga

Leverantör

-

Byggmöten

Har inte hållits.

Tidsperiod

Arbetet påbörjades den 19 augusti 2013 och avslutades den 10 september 2013.

Besiktningar

Besiktning i samband med bidragsansökan 2011-10-21. Besiktningar vid pågående renovering 2013-08-20, 2013-08-29, 2013-09-03. Antikvarisk slutbesiktning 2013-09-11.

Fotodokumentation

VGM_ulfla2_Bosgården_Gerum 14-2_N ladugården_2013 08 20_0001 – 0022
VGM_ulfla2_Bosgården_Gerum 14-2_N ladugården_2013 08 29_0001 – 0028
VGM_ulfla2_Bosgården_Gerum 14-2_N ladugården_2013 09 03_0001 – 0032
VGM_ulfla2_Bosgården_Gerum 14-2_N ladugården_2013 09 11_0000 – 0016

Handlingar

Handlingar i ärendet sökes i Västergötlands museums arkiv under diariern 1099-2011 samt hos Länsstyrelsen Västra Götaland, Mariestad under diariern 434-31625-2011.

Övrigt

-

Anmärkningar

-

Besiktningens utlåtande

De utförda arbetena har utförts mycket väl och kan godkännas ur antikvarisk synpunkt.

Bilagor

Fotobilaga bifogas

VÄSTERGÖTLANDS MUSEUM
Mars 2014

Ulf Larsson
1:e antikvarie

Fotobilaga

Omslagsbild: *Omläggning av det södra takfallet har påbörjats, 2013-08-20.*
Foto: Ulf Larsson.



*Omläggning av det södra takfallet har påbörjats, 2013-08-20. Till höger i bild syns det befintliga vasstaket, där de blottade täckespröten framträder som horisontella linjer.
Foto: Ulf Larsson.*



*Det norra takfallet inför omläggning, 2013-08-20. Lägg märke till mossan på taket.
Foto: Ulf Larsson.*



*Det södra takfallet efter färdigställd omläggning, 2013-08-29.
Foto: Ulf Larsson.*



Nils-Anders Nilsson visar upp ett av de halmrep som det gamla halmtaket på norra takfallet var bundet med, 2013-08-29. Foto: Ulf Larsson.



Omläggning av det norra takfallet pågår, 2013-09-03. I bildens övre del syns den cirkelformade krumnål som användes till bindning av huvuddelen av taktorna. Foto: Ulf Larsson.



Där det äldre halmlagret sparades på norra takfallet blev strålagret så tjockt att det krävdes en annan typ av nål med bakstickare på insidan av taket, 2013-09-03. Foto: Ulf Larsson.



Norra takfallet, 2012-09-03. I bildens högra del syns det parti av äldre halm som sparades under det nya vasslagret. Notera även de s.k. "räftepinnarna" på sparren i bildens vänstra del, som räfterna vilar på. Foto: Ulf Larsson.



Det gamla halmlagret på norra takfallet sett inifrån körlogen, 2013-08-29. Lägg märke till den relativt oordnade läggningen. Foto: Ulf Larsson.



Det södra takfallet efter färdigställd omläggning, 2013-09-11. Foto: Ulf Larsson.



Ladugården från nordost i samband med slutbesiktningen, 2013-09-11. Lägg märke till hur den något böljande takfoten anpassats till byggnadens stomme. Foto: Ulf Larsson.

Rapporter 2013-2014 i ämnet bebyggelse från Västergötlands museum

- 2013:1 Åkleby bro vid Sörbylunds kraftstation. Frösve socken, Skövde kommun, Västergötland. Renovering/ombyggnad 1996. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:2 Projekt Uppdatering Bebyggelseregistret – Kyrkor. Bebyggelsehistorisk rapport.
- 2013:3 Gudhammar. Gudhammar 2:11, Hova socken, Gullspångs kommun, Västergötland. Renovering av spannmålsmagasin 2012. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:4 Råda kyrka. Råda socken, Lidköpings kommun, Västergötland. Omläggning av spåntak 2010. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2013:5 Södra Fågelås kyrka. Södra Fågelås socken, Hjo kommun, Västergötland. Spånömläggning 2011. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2013:6 Håle-Tängs kyrka. Håle socken, Grästorps kommun, Västergötland. Renovering 2009-2012. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:7 Förslag till bevarandeplan för Källby kyrkogård. Götene kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:8 Förslag till bevarandeplan för Skeby kyrkogård. Götene kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:9 Förslag till bevarandeplan för Broby kyrkogård. Götene kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:10 Förslag till bevarandeplan för Hangelösa kyrkogård. Götene kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:11 Förslag till bevarandeplan för Ullervads kyrkogård. Mariestads kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:12 Stora Flyhov. Flyhov 1:1, Husaby socken, Götene kommun, Västergötland. Restaurering av vävtapeter 1995-1996. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:13 Vinköls kyrka. Vinköls socken, Skara kommun, Västergötland. Ut- och invändig renovering 2011-2012. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:14 Skålltorp. Skålltorp 2:4, Skärvs socken, Skara kommun, Västergötland. Renovering av skiftesverkslada 2012-2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:15 Vård- och underhållsplan för Västergötlands museums byggnader. Fornbyn, Kråks, Heljesgården, Johannas stuga och Ölanda kapell. Skara, Bolums och Istrums socknar, Skara och Falköpings kommuner, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:16 Skallmeja kyrka. Skallmeja socken, Skara kommun, Västergötland. Omläggning av kyrkogårdsmur 2013. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2013:17 Garage, Mössebergsparken. Mösseberg 49:50, Falköpings socken, Falköpings kommun, Västergötland. Renovering av tak och stomme. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:18 Villorna Eira, Svea, Götha och Societetshuset i Hjo. Del av Hjo Norr 3:59, Hjo socken, Hjo kommun, Västergötland. Renovering och målning 2012-2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:19 Klockarbolet. Odensåkers Klockarbol 1:9, Odensåkers socken, Mariestads kommun, Västergötland. Invändig renovering av manbyggnad 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:20 Vara tingshus. Vara kommun, Vara socken, Västergötland. Fasadenovering 2012. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2013:21 Anestad Västergården. Anestad 2:19, Främmostads socken, Essunga kommun, Västergötland. Fogning m.m. av ladugård. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:22 "Stenboa" vid Faledreven. Prästgården 36:1, Segerstads socken, Falköpings kommun, Västergötland. Renovering av fasader 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:23 Skånings-Åsaka kyrka. Skånings-Åsaka socken, Skara kommun, Västergötland. Fasadrenovering 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:1 Gluggetorpet. Råda Ågården 3:4, Råda socken, Lidköpings kommun, Västergötland. Omläggning av del av vasstak 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.

- 2014:2 Kv. Anden 6. Anden 6, Baggstedtska gården, Hjo stad och kommun, Västergötland. Renovering av veranda och balkong 2012-2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:3 Kv. Kopparslagaren 10. Hjo socken och kommun, Västergötland. Renovering och målning av fasader 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:4 Kihlbergsgården. Kv. Långan 8, Hjo socken och kommun, Västergötland. Renovering av tak på gårdshus 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:5 Hällestads kyrka. Hällestads socken, Falköpings kommun, Västergötland. In- och utvändig målning 2013. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2014:6 Tidaholms kyrka. Agnetorps socken, Tidaholms kommun, Västergötland. Puts och plåt- arbeten på tornet 2013. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2014:7 Västerplana mejeri. Västerplana 3:8, Västerplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renoveringsarbeten 2002-2012. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:8 Bosgården. Gerum 14:2, Östra Gerums socken, Tidaholms kommun, Västergötland. Omläggning av vasstak på norra ladugården 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.